

3. Zemský národní výbor vykonává, vedle jiných úkolů zvláštními předpisy jemu uložených, přímo nebo svým úřadem pravomoc, kterou podle dosavadních předpisů vykonávalo zemské zastupitelstvo, zemský úřad a zemský prezident.

4. Dnem ustavení zemského národního výboru zaniká zemské zastupitelstvo.

5. Zemský úřad stává se po zániku zemského zastupitelstva úřadem zemského národního výboru a provádí jeho rozhodnutí a opatření.

6. Zemský národní výbor ihned propustí zaměstnance všech kategorií, kteří se provinili proti národním nebo státním zájmům.

7. Zemské národní výbory jsou podřízeny vládě.

8. Počet členů zemského národního výboru je stejný jako počet členů zemského zastupitelstva.

9. Plenární schůze zemského národního výboru jsou veřejné.

§ 5.

Ministr vnitra nebo jiný příslušný ministr mohou v mezích své působnosti učiniti rozhodnutí a opatření ve věcech spadajících do působnosti národních výborů také přímo, uzná-li vláda anebo v nebezpečí z prodlení předsednictvo vlády,

a) že toho vyžaduje řádný chod veřejné správy, anebo

b) že rozhodnutí nebo opatření národního výboru odporuje demokratickým řádům republiky nebo veřejnému zájmu.

§ 6.

1. Pro dočasnou správu obcí nebo okresů, kde pro převážnou většinu obyvatelstva státně nespolehlivého nemůže být ustaven národní výbor, budou jmenovány správní komise, které mají přibrati k spolupráci zástupce státně spolehlivého obyvatelstva.

2. Pro okresy jmenuje správní komise ministerstvo vnitra, pro obce okresní národní výbor, a není-li ho, okresní správní komise.

3. Pravomoc správních komisí je stejná jako pravomoc národních výborů místních, pokud se týče okresních.

§ 7.

Toto nařízení nabývá účinnosti dnem vyhlášení a provedou je všichni členové vlády.

Dr. Eduard Beneš v. r.,

Zd. Fierlinger v. r.,

Gottwald v. r., Šrámek v. r., David v. r., Ján Ursíny v. r., Široký v. r., Václ. Nosek v. r., Dr. V. Šrobár v. r., Pietor v. r., J. Ďuriš v. r., Dr. Šoltész v. r., A. Procházka v. r., Svoboda v. r., Nejedlý v. r., V. Kopecký v. r., gen. Hasal v. r., Frant. Hála v. r., Stránský v. r., V. Majer v. r., B. Laušman v. r., Dr. V. Clementis v. r., též za min. J. Masaryka, gen. dr. Ferjenčík v. r., J. Lichner v. r., též za min. Ripku.

Sb. z. a n., čís. 4/1945.

1945, 5. květen. Praha. — Provolání České národní rady o převzetí vládní a výkonné moci v českých zemích.

Lide český!

Česká národní rada jako představitelka revolučního hnutí českého lidu a jako zmocněnec vlády Čs. republiky v Košicích¹ ujímá se dnešním dnem moci vládní a výkonné na území Čech, Moravy a Slezska.²

Pod údery hrdinných spojeneckých armád a pod údery aktivního odporu českého lidu zanikl tak řečený protektorát Čechy a Morava, který nám byl Němci vnucen, a tím zanikla veškerá správní moc, vykonávaná protektorátní vládou a německými úřady.

Bývalý předseda protektorátní vlády Bienert prohlásil vůči Národní radě,³ do jejíž schůze se osobně dostavil, že se podrobuje opatřením České národní rady jakožto jediného oprávněného vládního činitele, pověřeného československou vládou v čele s prezidentem dr. Edvardem Benešem.

¹ Česká národní rada usilovala od počátku o to, aby byla nejen vedoucím centrem národně osvobozenického boje, ale aby se stala také novým orgánem moci v českých zemích, obdobně jako Slovenská národní rada na Slovensku. Proto již užívala presidium a později vytvořené pracovní komise ČNR připravily řadu nařízení, jež však pro naléhavější úkoly a krátkou dobu trvání České národní rady nemohly být publikovány a realizovány.

Původně se podle předem vypracovaného „návrhu zákona o jednacím řádu ČNR“ předpokládalo, že Česká národní rada bude šedesátčlenným sborem, v němž budou zastoupeny všechny složky odboje. Členství v ní mělo být čestné. Plénum ČNR mělo mít zákonodárnou moc. Předsednictvo ČNR se mělo skládat z předsedy, pěti místopředsedů a generálního tajemníka a mělo mít výkonnou moc, jež by spočívala ve vedení ministerstev a ostatních ústředních správních úřadů a orgánů. Odborné komise ČNR měly být pouze poradními orgány, připravující návrhy pro plénum a předsednictvo a měly se skládat ze zástupců odbojových složek a odborníků, kteří mohli být přizváni pouze k řešení jednotlivých úkolů. Nejdůležitějším ustanovením tohoto návrhu byl § 2, který vyjadřoval podřízenost ČNR košické vládě. Právilo se v něm: „Česká národní rada potrvá do doby, než se řízení státu ujme zákonitá vláda Československé republiky.“ (SÚA Praha. Pražské povstání, inv. j. 13.)

Z hlediska úlohy, kterou chtěla ČNR sehrát, bylo důležitým aktem připravené programové prohlášení:

„Zákony, nařízení a všechny právní předpisy, vydané po 30. září 1938, pokud neodporují státnímu programu Česko-Slovenské republiky a v duchu boje pracujícího lidu o vytvoření nového spravedlivého socialistického řádu, zůstávají prozatím v účinnosti.

Zrušují se tedy zejména veškeré předpisy, pramenící z názoru na nerovnost lidí, tedy i všechny předpisy, které jakkoli odporují ústavně zaručené rovnoprávnosti žen.

Rozhodnutí a opatření, vydaná na základě zrušených předpisů nebo v jejich duchu, se odstraňují.

Vysoké školy se otevírají.

S okamžitou platností se zrušuje veškeré německé soudnictví a správa. Jejich úkoly, pokud budou zachovány, přecházejí na příslušné soudy, úřady a orgány.

Osoby, které se provinily válečnými zločiny nebo jinak poškodily národní zájmy spoluprací s Němci, budou souzeny a majetek jejich a jejich rodin bude zajištěn.“ (SÚA Praha. Pražské povstání, inv. j. 17.)

Aby se zabránilo zmatkům v zásobování a v hospodářství, připravila ČNR důležité nařízení o zabezpečení nerušeného chodu hospodářského života. Podle něho měla být pro nejbližší údobí zachována dosavadní soustava řízení hospodářství, zejména dodávkové povinnosti, přidělové hospodářství, ceny a mzdy. Průmyslové, živnostenské, obchodní a zemědělské podniky měly dále pokračovat ve své činnosti a nesměly zastavit svůj provoz. Pro pracující měla význam zejména ustanovení bodu 3 a 4, ve kterých se říkalo: „Každý je povinen setrvat ve svém dosavadním zaměstnání. Až na další úpravy nesmí být nikdo propuštěn nebo ve svém platu a mzdě zkrácen pro nedostatek práce... Ustanovení bodu 3 se nevztahují na zaměstnance nuceně včleněné do zaměstnání, pokud se mohou neprodleně vrátit do svého předchozího zaměstnání a pokud to chod podniků, kde jsou přiděleni, dovolí.“ (SÚA Praha. Pražské povstání, inv. j. 16.)

Významná byla i připravená opatření o některých prozatímních opatřeních v oboru justiční správy (SÚA Praha. Pražské povstání, inv. j. 18), směrnice pro veřejné úřady a orgány [tamtéž, inv. j. 14] a další. Tyto návrhy směrnice a nařízení dokreslují činnost České národní rady o nové — dosud málo známé — stránce činnosti.

² Česká národní rada se snažila ihned 5. května vystupovat ve smyslu tohoto prohlášení. Ve svém ultimátu oddílům nacistické armády prohlašovala: „Protektorátní německá správa již neexistuje. Velká část jejich představitelů je v rukou českých ozbrojených sil a České národní rady. Zastavte okamžitě zbytečný odpor a vzejte se českým ozbrojeným silám. Bude s vámi zacházeno jako se zajatci podle mezinárodního práva. Nestane-li se tak, budete považováni za bandity a jako s takovými bude s vámi naloženo.“ (SÚA Praha. Pražské povstání, inv. j. 35.)

Současně ČNR nařídila správcům a velitelům všech věznic a koncentračních táborů v českých zemích: „Propusťte okamžitě všechny politické vězně bez ohledu na národnost. Zařídte převoz nemocných vězňů do nemocnic. Zásobujte vězně potravinami a léky ze svých zásob. Neuposlechnutí tohoto příkazu bude stíháno podle revolučních zákonů. Česká národní rada. (SÚA Praha. Pražské povstání, inv. j. 35.)

Ještě téhož dne vydala ČNR toto prohlášení k dělnictvu a zaměstnancům továren, závodů, podniků a bank: „Závodní revoluční rady přejímají správu a zajištění všech továren, závodů, podniků a bank a pracují podle pokynů Ústřední rady odborů. Česká národní rada.“ (Lidový deník, 6. 5. 1945, čís. 108.)

Společně s Ústřední radou odborů se Česká národní rada obrátila také k českým dopravním zaměstnancům s výzvou, aby znemožnili pohyb nacistických vojenských transportů a aby pomohli zajišťovat národní majetek i dopravu pro potřeby národní a demokratické revoluce. V provolání se kromě jiného prohlašovalo: „Čas se naplnil. Pochodeň revoluce plane v našich zemích, český lid povstává a rozbíjí pouta nacistického otroctví... Za opět nabytí důstojného místa mezi svobodnými národy Evropy vděčí český lid slavnému vítězství Spojenců, především však nepomíjivému hrdinství Rudé armády. Naplněn obdivem k jejím historickým činům a uvě-

V čele České národní rady jest universitní profesor dr. Albert Pražák, místopředsedy Národní rady jsou Josef Smrkovský za Komunistickou stranu československou, dr. Josef Kotrlý, býv. soc. demokrat, Vilém Schaffer za katolíky, doc. dr. Otakar Machotka, býv. národní socialista, inž. Jaromír Kavka za revoluční hnutí zemědělců. Generálním tajemníkem Národní

domuje si nesmírnost obětí, které musely svobodným národům světa přinést v boji proti nacistickým a fašistickým nepřátelům lidstva, chce a bude český národ bojovat až do úplného zničení nepřítele a nastolení řádu národní a sociální spravedlnosti.

Vám, čeští dopravní zaměstnanci, připadá v revolučním pozdvižení českého lidu úloha zvláště významná a odpovědná. Podle příkazu České národní rady a zároveň naší československé vlády v Košicích nesmí být ani jednoho železničáře, elektrikáře, řidiče nebo dopravního zaměstnance, bez ohledu na kategoriální příslušnost, který by se zdráhal plnit svoje povinnosti tak, jak dnešní doba, potřeby státu a národa vyžadují. Pro dobu pří-
měho revolučního pozdvižení ukládá Vám, čeští dopravní zaměstnanci, revoluční hnutí odborů v duchu revoluce a pro její zabezpečení zejména toto:

1. Znemožněte ihned pohyb německých i jiných nepřátelských vojenských transportů uvnitř českých zemí. O těchto transportech zpravte neprodleně Českou národní radu jakož i příslušné ředitelství drah.

2. Strážte všechna železniční, silniční a jiná dopravní zařízení, stroje, vozidla, zásoby materiálu, přepravované zboží a znemožněte nepříteli každý nepřátelský čin, každou sabotáž.

3. Pro zabezpečení všech státně a vojensky důležitých zájmů proveďte neprodleně očistu zaměstnaneckého společenství podle pokynů Ústřední rady odborů. Na všechny příslušníky německé národnosti, jakož i Čechy a příslušníky jiných národností, kteří zradili a poškodili hnutí národního odporu, upozorněte svého důvěrníka, který jest ve vaší službě nebo podniku, aby mohl zaříditi potřebné pro stíhání nebo pohnání před Národní lidový soud.

4. Pro udržení nerušeného provozu konejte službu na svých dosavadních místech a vyčkejte dalších pokynů.“ (AÚD KSČ Praha, 1945/575.)

³ Ve skutečnosti byl R. Bienert zatčen kolem jedné hodiny 5. května na Staroměstské radnici, kde se pokusil přechít do pražského městského rozhlasu provolání o vytvoření nové vlády (viz dokument č. 251 a pozn. k němu.)

Otázka jeho účasti na zasedání ČNR není dosud plně vyjasněna. Skutečnosti jsou následující: v sobotu 5. května dopoledne Bienert vyjednával s K. H. Frankem a generálem Toussaintem v Černínském paláci. Během jednání však došla zpráva, že revoluční lid v Praze zahájil povstání. Již předem bylo dohodnuto, že Bienert promluví do rozhlasu, kde měl pronést jakési „provolání“ k českému lidu o vytvoření nové alibistické vlády a o nutnosti zachovat „úplný klid a pořádek“. Bienert však do rozhlasu nedojel. Na ulicích se již bojovalo. Bienert nechal proto obrátit vůz k budově městského rozhlasu, odkud chtěl vyzvat alespoň Pražany, aby se zdrželi jakýchkoli akcí proti okupantům. Zde však byl zadržen dr. V. Vackem. Situaci, která vznikla, popisuje zpráva vypracovaná později zástupci KSČ v České národní radě. Po prvních údajích o vypuknutí povstání v Praze byl Josef Smrkovský pověřen Českou národní radou, aby zajistil budovu rozhlasu a vydal rozhlasem vojensko-politické pokyny k povstání. Smrkovský se již k budově rozhlasu nedostal, neboť zde bylo jedno z hlavních ohni-
sek bojů. Proto se odebral na Staroměstskou radnici za dr. Vackem, který byl již předtím určen ČNR za předsedu Národního výboru v Praze. Když Smrkovský vstoupil do pracovny dr. Vacka, „nalezl s. Vacka, Lutovského, politické dobrodruhy jménem Novotný a Kaiser z tzv. Hnutí odboje, Mölzera, nějakého dr. Prokopa a další lidi a Bienerta. Tématem jejich porady s „panem ministerským předsedou“ Bienertem, jak jej nazývali, bylo ustavení prozatímní vlády bez Moravce, Bertsche a Hrubého. Smrkovský jménem ČNR rozpustil tuto schůzi, vykázal Novotného, Kaisera, Mölzera a ještě nějaké lidi ven a ponechal Vacka, Lutovského a ještě několik a Bienerta. Toho vyslechl, odebral mu dokumenty... prohlásil jej za zatčena, dal informace Vackovi a osobám na schůzi zúčastněným a odebral se do ČNR s Bienertem k zajištění“ (AÚD KSČ Praha, 1945/669).

Účast Bienerta na zasedání ČNR v Dlouhé třídě nebyla tedy dobrovolná, jak by k tomu mohla svádet stylizace provolání ČNR. Co však vedlo k tak nepřesné formulaci? Byla zde snaha získat větší autoritu? Hrála zde ještě nějakou úlohu předchozí zákulisní jednání některých členů ČNR s R. Bienertem a představiteli kolaborantských kruhů (viz V. Král, Pravda o okupaci, str. 345 n.)? Těžko je dnes dát přesnou odpověď na tyto otázky. Faktem zůstává, že 5. května dopoledne byl R. Bienert přiveden do zasedání ČNR v Dlouhé třídě. Trapnou roli, kterou zde sehrál, zachytil očité svědek: „K večeru 5. května ČNR vydala pro tisk a rozhlas provolání o převzetí veškeré moci v Čechách, než přijde košická vláda. Vydání tohoto provolání předchází historická schůze ČNR.“

O 3. hodině odpolední do středu zasedací místnosti přivedla stráž bledého a k smrti ustrašeného zrádce českého národa Bienerta. ČNR žádá, aby podal svou abdikaci... Pan předseda protektorátní „vlády“ — tato personifikace zkrachované buržoasní třídy, zbabělá a všeho schopné politiky — se nestydí ještě vyhrožovat, že „síly proti nám jsou mocné a v sázce jsou naše hlavy, vše mohlo dopadnout dobře, nebýt povstání“. Svou abdikaci podepsal Bienert chvějící se rukou se slovy: „Je to po prvé, co za svých 38 let činnosti podepisuji něco protizákonného. Sloužil jsem vždy věrně všem.“ Na to místopředseda Smrkovský poznamenává: „Právě že všem.“ (SÚA Praha. Pražské povstání, inv. j. 1.)

rady je Josef Kubát, za revoluční odborové hnutí. V čele vojenské komise jest kapitán Jiří Nechanský, zástupce velícího generála partyzánských a parašutistických oddílů v českých zemích, a předsedou komise tiskové jest Lumír Čivrný.

Vedením správy hlavního města Prahy a vytvořením pražského Národního výboru byl rozhodnutím Národní rady pověřen dr. Václav Vacek.

Česká národní rada obrací se v této historické chvíli k českému obyvatelstvu s výzvou, aby bylo v bojové pohotovosti a čekalo na další pokyny a opatření České národní rady.

Dr. Albert Pražák,
Vilém Schaffer,
Bienert,⁴

Josef Smrkovský,
Doc. Machotka,

Dr. Josef Kotrlý,
Josef Kubát

SÚA Praha. Pražské povstání, inv. j. 2. Fotokopie konceptu. — Též Pražská květnová revoluce 1945, Praha 1946, str. 54.

[257]

1945, 5. květen. Praha. — *Komunistický leták z prvního dne pražského povstání. „... tentokrát se vším důrazem prohlašujeme, že naše nová republika Čechů a Slováků bude státem spravedlnosti, republikou svobody, svornosti a rovnoprávnosti, republikou pracujících.“*

Soudruzi.

Dnes padly v Praze první výstřely, dnes tekla krev, krev českého lidu. Ještě jednou zdůrazňujeme nevhodný okamžik, kdy všeobecná kapitulace nacistů byla otázkou dní či hodin. Bylo toto vystoupení v souladu se strategií Rudé armády nebo jen podníceno ctižádostí jednotlivců? V posledním případě zodpoví tato skupina svůj čin.¹

⁴ Někteří členové ČNR upozorňují, že Bienert nemohl toto provolání podepsat a že jeho jméno bylo doplněno „úslužnými“ úředníky, kteří se nemohli zbavit úcty k bývalému panu ministerskému předsedovi.

¹ Povstání v Praze, které se stalo centrem revolučního vření v dosud okupovaných částech republiky v posledních dnech války, bylo součástí složitějšího společenského procesu, jenž vyplynul z politické krize nacistického režimu a z antifašistické nálady českého lidu a z jeho úsilí o osvobození. I když toto povstání bylo vyvoláno především celkovou objektivní situací a vypuklo živelně jako všelidové povstání proti okupačnímu režimu, přece se na jeho předčasnost a průběhu podílely do určité míry i některé živly, představované politickými činiteli předmnichovské republiky a odbojovými skupinami důstojníků, které teprve nyní začínaly vyvíjet odbojovou činnost. Vojenská organizace generálů Kutlvašra, Slunéčka a Hrabčíka, která stála v čele tohoto hnutí, ve svém plánu vojenského převratu se orientovala převážně na organizované složky protektorátní správy (vládní vojsko, četnictvo, policii, hasiče apod.).

Tyto dobrodružné živly plánovaly vypuknutí povstání na první dny měsíce května. Již 4. května zakročila Česká národní rada proti jedné vojenské organizaci, která chtěla v noci ze 4. na 5. května zahájit vojenskou akci proti okupantům (SÚA Praha. Pražské povstání, inv. j. 6). Historik K. Bartošek ve své práci Pražské povstání 1945 uvádí řadu důkazů o tom, jak představitelé vojenské odbojové organizace připravovali vypuknutí povstání na den 5. května 1945 (K. Bartošek, c. d., str. 23).

O třídních cílech, které spojovaly s povstáním českého lidu některé buržoazní síly v zahraničí, svědčí i doznání presidenta Beneše z 12. 5. 1945, když v audienci prohlásil generálu Slunéčkovi, generálu Kutlvašrovi a podplukovníku Bürgerovi: „K Vašemu boji o Prahu: Čekali jste na zbraně a nedostali jste jich. Uvažte, že my v zahraničí jsme byli do určité míry obětí spojenecké politiky, že jsme Vás vědomě vyzývali k povstání za předpokladu, že nedostanete zbraně a že slovo nedodržíme (podtrženo editory). Byl to spor mezi Západem a Východem, mnohdy s námi nedobře nakládali. Bylo to těžké dilemma. Určité kruhy v Anglii nás chtěly dostat do situace Polska.“ (SÚA Praha. Pražské povstání, inv. j. 6, z písemného dodatečného záznamu pplk. Bürgera.)

Komunistická strana a revoluční složky odboje se ostře postavily proti podobným neodpovědným snahám vyvolat povstání předčasně. Ilegální Rudé právo, vydávané jednou z pražských komunistických skupin, varovalo 1. května 1945 v článku „V Praze se nebude opakovat Varšava“ před neodpovědnými a protisovětsky motivovanými pokusy reakčních důstojníků (viz AÚD KSČ Praha. 1945/111). Ještě 5. května na schůzi důvěrníků